

עומקא דפרשה

גליון מיוחד בענין כתיבת חידושי תורה לרגל מלאת שנה לעומקא דפרשה

- מגדר מצות ועתה כתבו לכם בתורה שבע"פ
- איסור שכחת התורה בחידו"ת
- כתיבת חידו"ת - זכות וחובה
- ותלמודו בידו
- שער הציון
- תגובות לגליון מ"ז בענין ציצית

- ערש"ק ד' תמוז תשס"ט
- כתיבת חידו"ת בהקרבת קרבן
- מעומקא דליבא - דבר המערכת
- כתיבת חידו"ת
- היתר כתיבת תורה שבע"פ
- נטילת שכר ממכירת ספריו

מעומקא דליבא

דבר המערכת

בלבנו תהלה ושפתותינו רינה, בעמדנו במלאת שנה, מ"ט שערי קדושה של חידוש ויצירה, של רוממות עמלי תורה, של דברי חכמה הנקראים בתשוקה, של נפלאות תורה מני ים עמוקה. משתוממים אנו על עומק המראה הנורא, משתאים מעוצם חסד נותן התורה, ממדבר מתנה, שעזרנו עד הנה!

מתפעלים ממלכי רבנו, מתפעמים מתופשי התורה, מתרוממים ממעתיקי השמועה, מתייקרים בתמכין דאורייתא, לכולם חבל ונחלה בכינון הבית הגדול אשר "עומקא דפרשה" יקרא, לגאון ולתפארת.

ובעמדנו על שפת הבאר, זו אשר עמוקים מימיה כעומקה של תורה, בארה של מרים היא בארה של תורה. עומקה של באר היא תורה שבע"פ, אשר בכל מקום שבה מצוי כח הנביעה האינסופית, וגילוי מעמקיה ביד תופשי משוטיה.

ושפעת הבאר כנגד תורה שבעל פה, וכהארת האלשיך הק' באריכות הפרשה שהיא באר רוחנית, מעיין תורה שבע"פ, על כן היתה האסיפה אל פני הסלע ארבע אמות הן ד' אמות של הלכה.

באר חפרוה שרים, חבורתא קדישתא, אשר מנהירים לעינינו בנהורא מעליא, מחוקקים בעומקא דפרשה ומעלים מעדני מלכים על שולחן גבוה.

כרוה נדיבי העם, המחזיקים בעץ החיים, כדברי קדש רבנו חיים מוולאזין - כרוה לשון מכירה, אשר קנו לעצמם קנין נצח בזכות של ת"ת דרבים, ובמשענותם הגיעו לעומקה של באר התורה.

היא הבאר אשר אמר ה' אסוף את העם ואתנה להם מים, העם אשר עומקא דפרשה שוכן בקרבן, שקיבלו באהבת תורה את פניה, ושותים בצמאון את מימיה. טופחים ואומרים גדל, רואים ואומרים שירה.

עלי באר, להעלות את בני התורה על במתייך, שפעת חיים לשרייך ומחוקקיך, ברכת כל לנדיבייך ומשענותייך. להשקות כל העם מנהר היוצא מעדן, באהבה וביראה להתעדן.

עלי באר ענו לה, להעלות ממעמקים מים מתוקים, להרוות איל על אפיקים, כמעין המתגבר וכנהר תורת מורשה, יפוצו המעינות חוצה לעומקא דפרשה.

משוך חסדך ליודעיק ירויון מדשן ביתך ונחל עדניך.

גליון מ"ט

כתיבת חידו"ת בהקרבת קרבן

מורנו הגר"ש קסלר זצ"ל

במדרש תלפיות (ענף חידושי תורה) הביא בשם הזוהר באד"ר וז"ל: "בזמן שביהמ"ק קיים כשאדם מקריב קרבן מתכפר לו וכשאדם כותב בספר מה שלמד איזו חידוש הכתיבה הזאת היא עולה לו במקום קרבן".

גם בפ"י ברית עולם (להחיד"א) על ספר חסידים סי' תק"ל מביא מהקדמת ספר לב אריה בשם רז"ל בזמן שביהמ"ק קיים אדם מקריב קרבן ומתכפר לו, וכשאדם כותב בספר מה שלמד איזה חידוש הכתיבה הזו עולה במקום קרבן, ובזה פירש עוד את הפס' (בתהילים מ, ח) "זבח ומנחה לא חפצת וכו' עולה וחטאה לא שאלת, אז אמרתי הנה באתי במגילת ספר כתוב עלי" שמגילת ספר הוא במקום קרבן, עכ"ד.

וביאור הענין מדוע מעלת אדם המחדש חידושי תורה היא גדולה בהקרבת קרבן י"ל עפ"י האמור שהדביקות הגדולה ביותר שיש לאדם בדברי תורה בשעה שמחדש חידוש או כותב מה ששמע, שכל ריכוז מחשבותיו הם בדברי תורה, ודביקות בתורה היא דביקות בהש"ת - אורייתא וישראל חד, וכמש"כ בנפש החיים [שער ד' פ"ג] שהעסק והעיון בתורה הוא דביקות ברצונו ודיבורו יתברך, והוא מאז"ל (שמו"ר פל"ג): הקב"ה נתן תורה לישראל ואומר להם כביכול לי אתם לוקחים.

גם ענין הקרבן הוא ההתקרבות והדביקות בהקב"ה וכאילו מקריב עצמו לפני הקב"ה, כמש"כ הרקאנטי (פר' ויקרא) "כי בהקרבת הקרבן מתעלה רצון השפל ומתקרב ברצון העליון ורצון העליון בשפל, לפיכך השפל צריך להקריב לו רצונו ע"י הקרבן, וקושר נפשו בנפש קרבנו ואז מעלה עליו הכתוב כאילו הקריב נפשו וכו' כי בהקרבת הכהן הקרבן, מדביק נפשו בנפש העליונה וכו'". ולכן גם המחדש חידושי תורה ע"י היגיעה העצומה בעמלה של תורה, זוכה נפשו להתדבק בהקב"ה, וגם בזמן הזה שאין ביהמ"ק, זוכה להקריב את נפשו ולהתדבק בהש"ת ע"י חידושי התורה.

שביב אור - שבחה של תורה (צח)

כתיבת הידו"ת

הרב ר' משה טורעצקי - בעמ"ח שו"ת ישיב משה

ידוע ומפורסם שקיימות שלוש שיטות אצל גדולי ישראל, בגישה לכתיבת חידושי תורה. ראשונה, אוצרות החכמה רכושם של בני התורה ותלמידי חכמים בכל הדורות, שנבנו על חידושי תורה שהנחילו לנו רבותינו זצ"ל. שיטה שניה, הם חכמי ישראל שנמנעו מלחבר חיבורים ולפרסם את חידושיהם, ויש שהעדיפו לספח את דבריהם בעילום שם כתוספת לחיבורים שנתפרסמו כבר, כמו רבינו אהרן הלוי זצ"ל שחיבר את בדק הבית על ספר תורת הבית להרשב"א זצ"ל. ושלישית היא שיטת הגאון רבי נתן אדלר זצ"ל, רבו של החתם סופר זצ"ל, שלא השאיר שום ספרים, אלא הסתפק ברשימת נקודות על הגמרות שלו, שדק תלמידיו הבינו רמזיו.

בדידי הוה עובדא, כשזכיתי לפני כ"ה שנים לעשות שימוש אצל אביר הפוסקים הגר"ש אלישיב שליט"א, והצעתי לפניו סתירה גלויה בין פסקיו שנתפרסמו בספרי זמננו. בנדון השימוש בשבת במשאבת גומי ביתית [לפתיחת סתימה], שבספר שו"ת מפורסם כתב בשם מרן שהמשתמש בה חייב סקילה, ובספר אחר מתיר לגמרי ג"כ בשם מרן. והשיב לי מו"ר והכחיש וכפר בשניהם, ופסק להלכה שבאופן שהכיר סתום לגמרי אזי אם הדיוט יכול לתקנו, הוא רק איסור דרבנן, ואם צריכים מעשי אומן חייב חטאת. ובאופן שאינו סתום לגמרי אלא שהמים יורדים לאט, אין איסור להדיוט לתקנו, עכתו"ד.

ושאלתי את מרן בתמימות, האם אינו כדאי להציל את כלל ישראל מהסתירות המבודות שמפיצים הטועים בשמו, ומדוע אינו מחבר בעצמו ספרי הלכה, ועוד שבזה כולם יתבשמו מתורת אמת. השיב לי מרן במתיקות לשונו "**אבער איך וויל דאך לערנן**", ("אבל אני רוצה ללמוד"). וכוונתו הטהורה שכדי לחבר חידו"ת מבטלין הרבה זמן משיעורים וסדרים הרגילים בשביל דברים טכניים.

עוד יש להעיר למעשה בענין חיבור ספרים, עפ"י מה שכתב באגרות הרמב"ם, שיש כלל אצל כותבי חידושי תורה, דאדם חשוב לא כל מה שהוא חושב ומהרהר הוא מדבר לאחרים, ולא כל מה שמדבר הוא כותב, ולא כל מה שכותב הוא מפרסם. עכתו"ד. זאת אומרת שכשהפרי מגדים כותב בנוסח "יש לי בזה הרהורי דברים", ר"ל שכבר עברו החידושים את כל התהליך הנ"ל שכ' הרמב"ם, וראויים הדברים לפרסום.

וא"כ מה שמצוי בזמננו במחברי ספרים שהמו"ל שאל רשימת שאלות לגדולי הדור, עבור עצמו או בדרך פלפול, וללא יישוב הדעת שהוא אחד מקנייני התורה. והגדול המשיב אולי לא כיוון שיתפרסמו הדברים בספר בדרך זו, כל זמן שלא ניתנה רשות לפרסמם ברבים צע"ג אם ראוי לפרסם הד"ת עפ"י תנאי אגרת הרמב"ם.

ופה ארחיב דבורי בעניני חבורי ספרים כולם ואומר,

כי אמנם צריכים אנו להודות לה' על המצאת הדפוס בעולם ותיקונו רב, מ"מ גם ההפסד רב מאוד ומי יכילנו כי לפנינו בישראל היו גאוני עולם כותבים דבריהם על ספר ואם נתקבלו אצל חכמי הדור רובם או כולם אז חכמי הדור צוו להעתיקים ונתקנו בכל עיר ומשפחה. אמנם אם לא נתקבל ממילא לא קרב איש להעתיק דלא שדי אינש זווי בכדי, וממילא נמי לא ערב איש לחבר חבר אי לא ידע בנפשו שהוא גדול העולם ויקפצו רבים להעתיקו ואז הי' רוב הספרי המצויי בעולם טובים וישרים. ואמנם מאז החל הדפוס נתבטל ההעתיקה ואפי' אם יחבר גדול כיהושע בן נון מחברת אם לא ידפיסנו לא יתפשט ע"י בעולם שום העתיקה וע"ז כמה צדיקי' וגאוני' נמנעו מלהעלות דבריהם ולהדפיסם כי אומרים מי יכניסנו לתגר הזה ולכל הטורח ואיה נצטוונו על ככה די אם אעלה על הכתב והרוצה להעתיק יעתיק... אמנם בהפך מזה כל מי שרוצה שיתפשטו דבריו בעולם בין יהי ראוי והגון ובין שלא יהי ראוי לכך, מ"מ קובעם בדפוס ועשה אותם כיון...

התם סופר ח"ו (ליקוטי תשו') סימן סא

היתר כתיבת תורה שבע"פ

הרב מרדכי גוטליב

תמורה י"ד ב' "ואי הו"ל איגרתא אי אפשר למישלחא, והא אר"א ברי דרחב"א א"ר יוחנן, כותבי הלכות כשורפי תורה, והלמד מהן אינו נוטל שכר, ודרש ריב"ז וכו' לומר לך דברים שע"פ אי אתה רשאי לאומרן בכתב, ושבתב א"א רשאי לאומרן ע"פ וכו', אמרי, דילמא מילתא חדתא שאני, דהא ר"י ור"ל מעייני בספרא דאגדתא בשבתא, ודרש הכי, עת לעשות לה' הפרו תורתך, מוטב תיעקר [אות אחת מן] התורה, ואל תשתכח תורה מישראל".

פרש"י "כשורפי התורה, שאין מצילין אותן בשבת בפני הדליקה, ל"א שאסור לשהותן כתובים, דתורה שבע"פ היא. והלמד מהן, מתוך הספרים. חדתא, חדשה, שלא היו יודעין לתרץ הברייתות".

ע"י בהקדמת הרמב"ם לס' היז, דרבי כתב המשנה כדי שלא תשתכח תורה מישראל, ומשמעות הדברים, דראה בזה 'עת לעשות לד' הפרו תורתך, וצ"ע לפי"ז שהגמ' מביאה מר' יוחנן ור"ל ולא מרבי, ומלבד זה צ"ע דעצם הלכה זו דכותבי הלכות כשורפי תורה; משמ"י דר' יוחנן אמרוה, ור"י לבתר שחיבר רבי המשנה היה, שהוא הי' הקטן שבתלמידי רבי לפמש"כ הרמב"ם שם.

גם עצם שאלת הגמ' בתמורה מענין האגרת, איירי מרב דימי שרצה לשלוח לרב יוסף אגרת בדברי תושבע"פ, והם אמוראים היו, ואפ"ה מקשה הגמ' מאיסור דתושבע"פ א"א רשאי לאומרה בכתב.

עוד צ"ע דמאי איריא דשמר הש"ס מלהקשות כה"ג, היכי כתב אגרת בתושבע"פ, עד מס' תמורה, וטובא אשכחן בש"ס שהיו שולחין אגרות תורה בשו"ת מהכא להתם ומהתם להכא, ע"י גיטין ל"ו א' "שאני רבנן דבקיאי סימנייהו, מעיקרא במאי אפקעינהו בדיסקי", ופרש"י "שטרי שאלות ותשובות, ושלומות", והיינו שו"ת בהלכה שהיו שואלים מרבנן, וכעין דכ' הרמב"ם בסוף הקדמתו משו"ת שהי' בימי הגאונים, ור' יוחנן גופי' מבואר בחולין צ"ה ב', שכל ימי רב היה רגיל לשלוח אגרות שו"ת לרב ואחרי פטירתו לשמואל, ולא מקשה הגמ' ולא מידי [ועי' גם כתובות ס"ט א', ובתוס' שם בשם ר"ח].

ונראה בעזה"י, דמהנ"ל מבואר שההיתר דעת לעשות' לא בטל לגמרי את האיסור של כתיבת תושבע"פ, אלא כל כמה שהי' מוכרח בשביל שלא תשתכח תורה התירו לכתוב, אבל שאר הדברים היו ממשכי'ם בגירסא ע"פ, וכל מה שרבי חידש, זהו שלראשונה כתב לרבים תושבע"פ, כלשון הרמב"ם שם, אבל גם הוא לא התיר אלא כתיבת המשנה, לא הגמ', אעפ"י שהיו יודעים ע"פ עוד ברייתות וכל התלמוד, כי סברות האמוראים וכו' הכל הי' כלול וטמון בקיצור נמרץ, וברמזים, וע"פ סתירות לכאן בדברי המשניות, וקיבלו ע"פ את התירוצים, ואת החסורי מיחסרא וכו' (עי' סוכה כ"ח א' דריב"ז הי' בקי בהיות דאביי ורבא, וע"ש ברש"י), אלא שכ"ז לא הי' חשש שכחה, כיון שידעו איך ללמוד המשנה ע"פ קבלתם בקיצור, ממילא שלא הי' שייך בזה "עת לעשות".

ובהמשך הזמנים תלמידי רבי ראו להוסיף עוד ברייתות, לפי מה שהי' צורך שעה אח"כ, אבל יתר הברייתות שלא הי' צורך עדיין, וכן התלמוד, לא כתבו. ואח"כ בימי רבינא ור"א כתבו הגמ' לפי שראו שג"ז הולך ונשכח, אבל עד ימיהם הי' זה תושבע"פ עם דיני תושבע"פ לאיסור הכתיבה, וכנ"ל.

ולפמש"כ הרמב"ם דהחידוש שחידש רבי זהו כתיבת המשנה לרבים, והיינו כדי שילמדו מתוכה לרבים, אבל שלא לשם לימוד לרבים, מעולם לא נאסר, ממילא מובן דשו"ת שהחליפו החכמים ביניהם כדי לברר דברים, אין זה בכלל האיסור, דלא למדו מזה לרבים, והי' בכלל מה שהיו כותבים כאו"א לעצמו. שזה הי' גם מימות משה רבינו עד רבי, כלשון הרמב"ם שם.

ולפי"ז מובן דכל קושיית הגמ' באגרת דרב דימי לרב יוסף, משום דהתם מייירי מפירוש ברייתא דמנחת נסכים דרבה ליקרב ביום. והגמ' סברה, דהוא שולח לו אגרת הברייתא עצמה, והיינו שילמדו ממנה לרבים הברייתא [וע"כ לבימ"ד דרב יוסף הי' נשלח, דר"י גופי' סומא הי']. וע"ז מקשה הגמ' מדברי ר' יוחנן ד"כותבי הלכות כשורפי תורה", וביאר בשטמ"ק שם, "פירוש, כותבי תלמוד כשורפים פסוקים מן התורה, דהתלמוד לא ניתן לכתוב וכו', ומאן דמשכח ליי, כיון שלא ניתן לכתוב, או גונזו או שורפו", [וכל"א דרש"י תמורה הנ"ל, ועי' רש"י שבת צ"ו ב' ד"ה מגילת, ומע"ש ו' ב', י"ג ה'], ומת' הגמ' "דילמא מילתא חדתא שאני", פרש"י "חדשה, שלא היו יודעין לתרץ הברייתא", דהיינו שהי' זה בדרגה שהצריך 'עת לעשות' לכתוב הברייתא, כדי שלא ישתכח מבני בבל אמיתות גירסת הברייתא, וזה מצאו דוקא אצל ר"י ור"ל שהיו מעיינים בספרי אגדתא, דהיינו שכתבו ג"ז בשביל שלא ישתכח, וזה א"א ללמוד מדברי, שהוא כתב רק המשניות, והם חידשו הוספה בתקנת דעת לעשות; [ועי' הטב בתוס' ר"ד גיטין ס']. ועי' ט"ז או"ח סי' תקמ"ה סק"ג, ואכמ"ל.

הרב אלקנה גלעזר

יש לעיין במה שנהגו שמחבר ספר מוכר ספרו במחיר שיש בו ריוח. דהנה בנדירים (לא), אמרו, דאסור למלמד תינוקות ליטול שכר על מה שמלמד תורה, דכתיב ראה לימדתי אתכם וגו' כאשר ציוני ה' אלקי, מה אני בחינם אף אתם בחינם, ולכאור מה לי מלמד בעל פה ומה לי מלמד ע"י כתב, דאף בזה צריך ללמד דוקא בחינם ולא בשכר. אכן באופן שעניני הספר הם תקנות דרבנן, בזה אפילו ללמד בשכר שרי, כמו שפסק הרמ"א בי"ד (רמנה) דכל חידושי סופרים דהיינו מה שנתקן מדרבנן מותר ליטול שכר ללמדו. אבל כשענין הלימוד הוא דאורייתא, אף שמה שכתוב בספר אינו עצם תורה שבכתב, מכל מקום אף ללמדו מדרש אסור בשכר כדאיתא בנדירים שם, וכן נפסק בשו"ע שם, דתורה שבע"פ אסור ללמד בשכר. ואפילו כשנוטל הריוח כנגד הטירחא שהיתה לו בהדפסת הספר עדיין לא בריא דשרי, דהרי במלמד תינוקות גם כן יש טירחא במה שמלמד, ולא הותר משום הכי. והיתר דשכר בטלה [דמלמדי תינוקות] בדר"כ לא שייך בעניניו, דהשו"ע כתב, דבעינן שכר בטלה דמוכח, שמניח כל עסקיו ומשא ומתנו. (וה"ה אם הוא מוכח באופן אחר כדאיתא בכתובות קה, דזה מקור הדין אגר בטלה דמוכח). וכן מה שהתיר השו"ע שם שכשאין לו במה להתפרנס, זה לא שייך כ"כ בספרים, דמקור היתר זה הוא בתוס' כתובות קה. ד"ה גוזרי, שכתבו דלא בתורת שכר היו נוטלין אלא שכל שעה היו יושבים בדין ולא היו עוסקים בשום מלאכה ולא היה להם במה להתפרנס והיה מוטל על הציבור לפרנסם. וכן בתוס' בבכורות כט. (ד"ה מה) כתבו דכיון דכל עסקם היה על זה ולא היו עוסקים בשום מלאכה, שעל כרחן צריכין להתפרנס. ואף שהרא"ש בבכורות פ"ד סי' ה' והשו"ע שם כתבו בסתמא דאם אין לו במה להתפרנס שרי, גם התוס' בבכורות שם בסוה"ד כתבו כהאי לישנא, ואף שבתחילת הדיבור פירשו להדיא דהיתר דוקא כשכל עסקו בזה, וע"כ כיון דבמלמד תינוקות מיהו, סתמא דמילתא הכי הוא שאינו עוסק בדבר אחר שהרי מלמדים את התינוקות כל היום כמ"ש הרמב"ם בהל' ת"ת פ"ב ה"ב.

והנה יל"ע בעיקר האי דינא דמה ארי בחנם אף אתם בחינם, אם הוא מחמת החיוב והמצוה שמוטל על הני ללמד התלמידים, וכיון שמחויב בדבר א"א ליטול עליו שכר [ולהאי גיסא, הא דשרי שכר בטלה צ"ל דאינו מחוייב להתבטל מעסקיו כדי ללמד תורה, וצ"ע, דבשלמא כדי חייו ניחא, אבל ביותר מזה למה לא יתחייב להניח רוחו ועסקיו כדי לקיים חיוב זה, ובשו"ע הנ"ל משמע דשרי שכר בטלה דמוכח אפי' ביותר מכדי חייו]. או דדין זה אינו מחמת החיוב, אלא גז"כ שאין ללמד תורה בשכר, ואף שאינו מחוייב ללמד בחינם. [ולפי זה היתר דשכר בטלה, היינו דזה לא מיקרי שכר עבור מה שמלמד, אלא הוא תשלום על ביטול מלאכתו שביטל עבורו]. ואי נימא כצד א' שהוא מחמת החיוב, א"כ לעניניו בהדפסת ומכירת ספרים, תליא בנדיון האחרונים אם יש חיוב לאדם להדפיס ולפרסם חידושי תורתו (עיין במדור "שער הציון") ואי נימא דיש חיוב כזה, לכאור אסור ליטול שכר על הספר. אבל אי נימא דאין חיוב להדפיס ספרים כלל ואינו בכלל המצוה דללמד תורה, א"כ ודאי שרי ליטול ע"ז שכר כרצונו. אבל אכתי לא בריא, דיש לומר דדוקא על עצם ההדפסה אין חיוב, אבל אחר שכבר יש אצלו הספר מודפס, למה לא יהיה מחויב ליתנו לשני כדי ללמוד בו, דמה לי מפיהם או מפי כתבם. אמנם אף אי נימא דאסור ליטול שכר בעד נתינת הספר, יכול לומר שהשכר הוא בעד הטירחא של ההדפסה דמעיקרא, שבזה לא היה מחויב. וביותר יש לומר, דאפילו אי נוטל בעד הספר עצמו, שרי, דכל החיוב של לימוד לאחרים, היינו כשהוא מלמד ממנו לאחרים, אבל עצם נתינת ספר לאחר, אינו מוגדר לימוד ממנו, אלא לימוד מהספר, והוי כנותן לו ספר של מקרא או משנה שילמוד בו, דזה לא מחויב לעשות בחינם. אלא דאי נימא דיש חיוב להדפיס ספרים על מנת ללמד, נמצא דהכל מעשה אריכתא של לימוד ממנו לאחרים, שמתחיל בכתובה שכותב הדברים ממנו, ומסתיים בלימוד שבסוף שלמד בזה האחר, והכל בכלל החיוב, אבל אי ננקוט דבהדפסה אין חיוב, נמצא דאנו דנים רק על נתינת הספר אחר שכבר הודפס, ואי אפשר לחייב בזה בפני עצמו, דזה בפני עצמו לא מיקרי ללמד.

ואם נימא כצד ב' דדין מה אני בחינם וכו' אינו תלוי בחיוב ללמד, אלא הוא דין בפני עצמו שלא ללמד בשכר, א"כ י"ל דנ"ד אינו תלוי במחלוקת הנ"ל אם מחוייב להדפיס, דאפילו אי נימא דיש חיוב והוא בכלל המצוה ללמד תורה, מ"מ אפשר דלא נאסר ליטול שכר אלא על עצם מעשה הלימוד, אבל אמר נוטל על טירחתו בהכנת הספר, דאינו אלא מכשירין ללימוד, לא נאמר איסור זה. (אף אם יש לו מצוה לעשות כל זה בשביל ללמד). וביותר י"ל, דאפילו על עצם הספר יכול ליטול שכר כיון שאין הלימוד בעצם נתינת הספר, והספר עצמו אינו אלא מכשיר ללימוד, ועל מכשירי הלימוד לא נאמר הך דינא דמה אני בחינם.

הרב מנחם גרפל

כתב הרמב"ם והשו"ע שמצות עשה היא לכל איש ישראל לכתוב ס"ת לעצמו שנא' ועתה כתבו לכם את השירה הזאת. וכי הרא"ש ריש הלכות ס"ת בדורות הללו שאין רגילין ללמוד מתוך ספר תורה, מצות עשה היא על כל איש מישראל אשר ידו משגת לכתוב חומשי התורה ומשנה וגמרא ופירושים להגות בהן הוא ובניו, כי מצות כתיבת התורה היא ללמוד בה כדכתיב ולמדה את בני ישראל שימה בפייהם, וע"י הגמ' והפירושים ידע פירוש המצוות והדינים על בוריים לכן הם הם הספרים שאדם מצווה לכתבם וגם לא למכרם וכו' עכ"ל. והק' מרן הבית יוסף דלא יתכן לפטור האדם ממצות כתיבת ס"ת משום זה אלא פי' הב"י דגם הרא"ש מודה שעיקר קיום המצוה הוא לכתוב ס"ת כדי לקרות בו הוא ובניו אלא שחידש והוסיף לנו חיוב כתיבת חומשים ומשניות וגמ' ופירושיהם ואיסור מכירתן שגם זה בכלל מצות כתיבת ס"ת ע"ש. ועי' באחרונים כמה שיטות בזה ואכמ"ל.

ויש לעיין אם אדם מקיים מצוה זו ע"י קניית ספרים, או דווקא בכתיבה כלשון הרא"ש. והנה בס"ת נחלקו בזה הפוסקים, דהרמ"א סי' ע"ר כתב דהקונה ס"ת שלם, אינו יוצא בזה ידי חובתו, אבל בט"ז סק"א כתב דמדברי רש"י מוכח שיצא וכו' הגר"א (סק"ד). ונ"ל ברור דבשאר ספרים ודאי יצא גם להרמ"א, דדווקא בס"ת ס"ל להרמ"א דמצוה בכתיבה ממש, דאיתא בגמ' ובפוסקים דאפילו הניחו לו אבותיו ס"ת מצוה לכתוב משלו ומוכח מזה דאע"פ שיש לו מהיכן ללמוד מ"מ הקפידה תורה שכל אחד יכתוב לעצמו, אבל שאר ספרים אדרבא מעיקר הדין אסורין לכתב, דתורה שבע"פ אי אתה רשאי לכתוב, ועיקר המצוה הכוללת כתיבת שאר ספרים הוא משום צורך הלימוד בדברי התורה שזה מתקיים בזמנינו ע"י שאר ספרים, ולכן הדבר פשוט שאין נפק"מ אם כתב בעצמו או קנה מחבירו או הניחו לו אבותיו, דכל שיש לו ספרים ללמוד בהן כבר קיים בזה החלק של המצוה שלמד הרא"ש מסיפא דקרא "ולמדה את בני ישראל". ולפי"ז נר' שראוי למדקדק במעשיו לשים דבר זה על לבו בעת שקונה ספרים ללמוד בהם, שמקיים בזה חלק ממצות עשה דכתבו לכם וגו'. שוב מצאתי בלבוש ובבני יונה סי' ע"ר דכתבו בהדיא שבשאר ספרים יוצא גם בקנייתן אע"פ שלענין ס"ת כתבו כהרמ"א, ומוכח כהנ"ל.

ושמעתי ממו"ר הגרש"ז אולמן שליט"א שמדברי הרא"ש הנ"ל מבואר שמצוה על אדם לכתוב לעצמו ולאחרים את החידושים והפירושים שזוכה לחדש בד"ת, (דגם זה בכלל הפירושים המביאים לידי ידעת המצוות והדינים על בוריים), וכן מצוה להפיץ אותם ברבים מהאי טעמא עכ"ל. ואע"פ שהרא"ש כתב להגות בהן "הוא ובניו", נר' דעת מו"ר שליט"א דהרא"ש מדבר בכל איש ואיש מישראל, וכל איש מצווה ללמד עצמו ובנו וכן בנו כמב' ברמב"ם ריש הלכות ת"ת, ולכן חייב ג"כ לכתוב ספרים המביאים לידי הלימוד הנ"ל אבל אדם שזכה לחדש חידו"ת ופירושים המועילים לפרש דברים סתומים שלא נתבארו בשאר ספרים ועי"ז מתברר פירוש המצוות והדינים על בוריים כמ"ש הרא"ש, ודאי מצוה עליו להפיצם ברבים שהרי באדם כזה כתב הרמב"ם שם שמצוה על כל חכם וחכם מישראל ללמד את כל התלמידים אע"פ שאינן בניו, וה"ה שמצוה לכתוב להם ספרים שע"י יוכלו ללמוד ולהבין דיני התורה כראוי, כמו שמוטל עליו ללמדם כנ"ל.

המשך

והנה בקידושין נח: אמרינן, דאף דאין ליטול שכר על הזיה וקידוש אפר פרה, וילפינן לה בבכורות כט. מהאי קרא דמה אני בחינם וכו', מכל מקום שכר הבאה ומילוי שרי. ופירש"י דמילתא דטירחא היא ורחמנא לא רמיא עליה, והזיה וקידוש ליכא טירחא, ושכר לימוד מצוה הוא נוטל (ולהכי אסור). ומשמע מלשון רש"י, א. דדין מה אני בחינם נובע ממאי דרמיא רחמנא עליה, וכצד א' הנ"ל. ב. דדבר שיש בו טירחא אינו בכלל דין זה. אמנם צ"ב, דהא ללמד לתלמידים ודאי יש בו טירחא, וצ"ע. ובלשון רש"י בבכורות משמע, שהחילוק הוא דההבאה אינה עיקר המצוה, וההזיה והקידוש הוא גוף המצוה. וא"כ יש לדמות הדפסת הספר להבאה ומילוי.

ועוד יש לומר, (לכל הצדדים), דלא מצינו שאמרה תורה מה אני בחינם בדבר שיש בו נתינת ממון. ומשום הכי יש לומר שאינו מחויב ליתן הספר שלו כלל אף אם יתנו לו ההוצאות, ולא רק שאינו מחויב ליתנו בהקנאה גמורה, אלא אף בהשאלה אינו מחויב, דהשאלה נמי הוי נתינת ממון, ואם לא נאמר בזה דין מה אני בחינם, ממילא יכול ליטול על זה כמה שחפץ.

עוד יש לציין למה שאמרו בנדירים לה. דפילפולא בעלמא לא נצטוה משה ללמד לישראל אלא נהג בזה טובת עין ונתנה. ואם כן שמא כל מידי דפילפולא אפשר ליטול עליו שכר.

תנן באבות (פ"ג מ"ח) רבי דוסתאי ברבי ינאי משום ר"מ אומר כל השוכח דבר אחד ממשנתו מעלה עליו הכתוב כאילו מתחייב בנפשו וכו'. ובמנחות (טו): איתא אמר "כל המשכח דבר אחד מתלמודו עובר בלאו וכו'", יכול אפילו מחמת אנסו ת"ל ופן יסורו מלבבך במסירם מלבו הכתוב מדבר.

והנה בשו"ע הרב הלכות ת"ת נקט דהאיסור דשכחת התורה נוהג גם בזמנינו, אמנם דעת הגר"ח מוואלוז'ין ז"ל בכתר ראש (אות ס"ז) דהענין דשוכח דבר אחד ממשנתו זה קאי על הראשונים שלמדו בע"פ, עכ"ד. ובפשטות הביאור דיסוד האיסור שלא תשכח התורה, וכיון דהיום כל התורה מודפסת בספרים שוב לא שייך שכחת התורה כיון שתמיד אפשר לעיין בספרים.

ולפי"ז יל"ע מה הדין באדם שחידש חידושי תורה באחד מכל עניני התורה, האם ע"ז עדיין ישאר איסור שכחת התורה [כשאין זה באונס], דאם ישכחם יאבדו הני חידו"ת כיון שאינם כתובים, וע"כ יצטרך לכותבם בשביל שלא ישכחו ויאבדו.

אכן עיי' בחידושי הגר"ז פרשת ואתחנן שכתב לבאר דברי הגר"ח מוואלוז'ין ז"ל וז"ל: "והביאור בזה, דעיקר אזהרה זו היא על תורה שבע"פ הנמסרת מדור לדור, ועלה הוא דתנן דאם שכח ד"א מהקבלה הנמסרת לו, הרי זה מתחייב בנפשו, וזהו דתנן ממשנתו דהיינו תורה שבע"פ כנ"ל, אבל אחר שנחתם התלמוד ונפסקה הקבלה של תורה שבע"פ איש מפי איש, שוב אין זה בכלל שוכח ד"א ממשנתו, דעיקר אזהרה זו היא על המשנה המסורה בע"פ שלא תשכח", ע"ש. ולפי"ד לכאורה לא שייך האיסור האידנא על חידושי תורה שמחדש הלומד, דאין בזה ענין של מסירה מדור לדור היום. שו"ר בספר טעם ודעת להגר"מ שטרנבוך שליט"א פרשת ואתחנן ובהקדמתו לספרו תשובות והנהגות ח"ב שרצה לחדש שיתכן שגם בזמננו"ז אם אין מפרסם חידושי תורה הראויים לעלות על שולחן מלכים, ואינו מוסרו הלאה, והדברים משתכחים, איכא איסור דשכחת התורה, וצ"ע.

וע"ע בספר שבט מוסר (פרק כ"ב אות ט"ו) שכתב שכל חידוש שיחדש האדם בתורה, אפילו חידוש קטן, שיכתבהו ויעלהו על הספר למען יעמדו ימים רבים ולא ישכחו מהעולם, וזהו כונת התנא כל השוכח דבר אחד ממשנתו כאילו מתחייב בנפשו, שהכונה, כל השוכח ד"א ממשנתו, דיקא, שהוא משנתו שחידש, וע"כ יכתוב אותו על הספר, שכל זמן שישכח רואה ויזכור. (ואולי ס"ל דהאיסור נוהג גם בזמננו"ז).

וע"ש עוד שכתב דמי שאינו כותב חידו"ת מחמת שהוא קטן בעיניו עתיד ליתן דין וחשבון, שהרי בחשבונותיו כותב אפילו חוב של חצי פרוטה, וא"כ אומרים לו, וכי יותר חביבי בעיניך חצי פרוטה שכתבת אותה, שלא לשכוח לאבדה, מחידוש של תורה, אפילו אם הוא חידוש קטן. וגם יש תועלת לכתוב כל דבר קטן שע"י זה יגיע לבסוף לבנין שלם. וע"ש עוד שזהו ענין דאיתא אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו, תלמודו דיקא, שמביא ידו כל מה שלמד וחיידש, ולא שכחו ע"י שכתבו, ע"ש.

וע"ע מש"כ הנצי"ב בהרחב דברים (דברים ד, ט) דענין האיסור דשוכח ד"א ממשנתו, קאי על ת"ח העוסקים בתורה שלא ישכחו מה שהעלו במשנתם מתוך העיון, וכענין דאיתא ובתורתו יגה ע"ש. ולפי"ז אין האיסור מצד הפסק מסירת התורה אלא הוא איסור בעצם לשכוח דברי תורתו ויל"ע.

בחובות הלבבות (שער הבחינה פ"ה) כתב וז"ל 'ואח"כ חשוב במעלות אותיות המכתב והכתיבה אשר בהנה מחברים מעשי העוברים והנמצאים ועניניהם לבאים אחריהם, ומגיעים לאנשי דברי מי שאינו נמצא עמהם, ודברי הרחוקים לקרוביהם אשר בארץ אחרת, שאפשר שבהגיעם אליהם חיי רוחם והצללתם מרעתם ושחיתותם, וכן **תתקיימה החכמות בספרים** ויתחברו הענינים המפוזרים בלבבות, ובו כותבין מה שיש ביניהם מעניני משא ומתן וסחורה והלואה וקנין ונשואין וגרושין, והענין רב מהשלים, עכ"ל. מבואר כי עלינו לשבח לאדון הכל על עצם חידוש בריאת הכתיבה שיש בה תועלת עצומה בחיי האדם בכלל.

והנה אחת מהמעלות שצייין בעל החוה"ל לכתביה הוא 'ובו תתקיימה החכמות בספרים'. ונראה כי כוונתו לומר, שממעלות הכתיבה הוא רבוי החכמה בכמות ובאיכות הנעשה על ידה, כי בזכות שכתבו לנו הראשונים והאחרונים את חכמתם וסברתם על ספר, זכינו אנו להבין ולהשכיל בלימוד התורה. ואמנם ידועים דבריו החוצבים של החת"ס בענין כתיבת חידו"ת, וז"ל (אור"ח ריש סי' ר"ח) 'כל המחבר ספר **ומתערב** במחשבתו לגדל שמו, רבצה האלה האמורה במילי דאבות נגד שמה אבד שמה, ולא תעשה ידיו תושיה להוציא מחשבתו אל הפועל כי יבואו מבקרי מומין ויחפשו וימצאו, מלבד שהוא עובר איסור דאורייתא דברים שבע"פ אי אתה רשאי לכותבן, ולא הותר אלא משום עת לעשות לה', ואם איננו עושה לה' **הרי איסור במקומו עומד**, ולעומת זה היודע בעצמו כי כל מגמתו לשם הי"ת להגדיל תורה ולהאדירה ורק מונע בר פני חשש מבקרי מומין ומלעיגין ומלעיבין במלאכי ה', עבירה היא בידו וכשם שיקבל עונש על הדרישה הנ"ל כן יענש על הפרישה, אחז"ל עשה דברים לשם פעול ודבר בהם לשמן כו' עיי"ש.

למדנו מזה דמן הדין צריך היה לאסור כל ענין כתיבת חידו"ת משום דברים שבע"פ א"א רשאי לאומרם בכתב, ורק בתורת **דיחוי** התירו לכותבם משום עת לעשות כו' מחשש שכחת התורה מעמ"י. ולפיכך בכל פעם שניגש אדם למלאכת הכתיבה יש לו לבחון עצמו מחדש לשם מה הוא כותב, והיה אם מצא עצמו נקי וכל כוונתו אינה אלא להרבות כבוד שמים בעולם יכול לכתוב [ויתכן שאף מחויב אז מן הדין לכתוב מדין מסירת התורה הלאה]. אך אם מתערבות אצלו מחשבות פסולות של כבוד עצמו שוב איסור הראשון במקומו עומד. מעתה צ"ע היאך מצאנו ידיו ורגלנו בכתיבת חידו"ת כי כמה בנ"א יש שיוכלו להעיד ע"ע כי נקיים הם מכל תערובת פסול, ומלשון החת"ס משמע דאפילו בתערובת משהו כבר אין היתר זה.

ואולי יש להשיב בזה, דהנה בספר חוט המשולש במעלת הגר"ן אדלר זצ"ל (רבו של החת"ס) שאמר ע"ע טעם שאינו כותב חידושי על הדף, דמכיון שמכיר בעצמו שזוכר היטב הדברים שוב לא הותר לגביו כתיבתם. והינו דגם הוא סבר כדעת תלמידו החת"ס דהכתיבה בגדר 'דחוי' וכל שאין את הסיבה המתרת לכתביה ה"ז אסור לגביו. [ואמנם יש להבין טענה זו דאף אי מוחזק בעצמו שלא ישכח תורתו עדיין יש להתיר כתיבתם למען יעמדו ימים רבים לדורות אחריו, ובודאי אין כאן משום אין אדם חוטא ולא לו דמאחר ויש כאן משום עת לעשות לה' ה"ז הותר גם כלפיו, וצ"ע]. ואולם הראוני למש"כ בשדי חמד (כללים מערכת הדל"ת כלל כ"ב) דאע"פ שעיקר היתר הכתיבה הוא משום עת לעשות לה' מ"מ לאחר שהתירו הותר לכל אדם ולא פלוג רבנן בין גברא לגברא. והביא שם את שיטת הגר"ן אדלר זצ"ל הנ"ל וכתב דהוא ממשנת חסידים, ואעפ"כ לא נתקרה דעתו בכך לפי"מ שהחמירו ספרי מוסר והיראה בחובת האדם לכתוב כל אשר יחננו השי"ת להועיל לבני דורו ולדורות הבאים ובפרט בחידו"ת לגברא רבה ויקירא שר התורה.

לפי"ז יתכן להשיב קצת על הערת החת"ס דכל שאין נכתבים הדברים בכונה טהורה לש"ש אין היתר לכותבם, ד"ל דגם בזה אמרינן לא פלוג רבנן ובכלל היתר של עת לה' נכלל אף דרגה של תערובת חציו לכם וחציו לה'. וביותר י"ל, דמאחר ואם נאסור כל תערובת פסול ימנעו הרבה חידו"ת [חלק בצד וחלק שאינו בצדק] א"כ כל זה אכניס בהך היתר דעת לעשות לה', ולא חילקו חכמים בין הכותבים.

ולסיום, יש להסתפק במי שכותב חידושי במחברתו הפרטית [דמסתמא כוונתו לשם זכירת התורה גרידא], ולאחר זמן בא להדפיסם ולהפיצם בישראל [דאז כבר יתכן יותר תערובת מחשבת פסול], האם גם בזה שייך הך איסורא דדברים שבע"פ, או שמה מאחר וכבר נהפכו להיות דברים שבכתב שוב לית לן בה ולא מידי. עוד יש לדון במי שמצלם (צילום מסמכים) עמוד הנצרך לו, האם מחויב לכסות את היתר שלא יצטלם כדי שלא להרבות בדברים שבכתב באין צורך.

יה"ר שנזכה במהרה לביאת גואל צדק, ושוב לא יצטרכו דברים שבע"פ להופיע כדברים שבכתב כאשר תתקיים בנו בעז"ה הבטחת ומלאה היארץ דעה את ה' כמים לים מכסים, אמן.

כאשר נתבונן נראה ששורש כתיבת חידושי תורה נעוצה בשבירת הלוחות ע"י משה רבינו ע"ה, והוא משני בחינות.

א. כל ההיתר לכתוב חידושי תורה אינו אלא מפני שכחת התורה, ועיקר שכחת התורה אינה אלא מחמת שבירת הלוחות, וכמו שאמרו בעירובין (נד.) "אלמלי לא נשתברו לוחות הראשונות לא נשתכחה תורה מישראל", ובברכות (ח:) אמרו "זההרו בזקן ששכח תלמודו מחמת אונסו דאמרין לוחות ושברי לוחות מונחות בארון", הרי ששברי לוחות רומזין על שכחת התורה.

ב. אילו לא נשתברו הלוחות היו כל חידושי תורה, ואפילו מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש, כתובים בנס על הלוחות עצמם וכמו שבאמת היה בלוחות הראשונות, וכמו שהאריך לבאר בבית הלוי (דרוש יח), והביא מדברי הירושלמי בשקלים (פ"ו) דבין כל דיבור ודיבור היה כתוב דקדוקיה ואותיותיה של תורה (וכ"ה בממד"ר יג טו), והוכיח כן גם משבת (קד), וע"ש שהאריך.

לפי זה אפשר לפרש מה שחז"ל רגילים להתבטאות שהתורה היא **בידו** של אדם, והוא ביטוי לזכירת התורה, וכמו שאמרו "אשרי מי שבא לכאן ותלמודו **בידו**" (ב"ב י:), "אע"פ שיש **בידו** תורה ומע"ט" (אבות פ"ג מ"א), ובתמורה (טז) אמרו "והיתה **ידך** עמדי, שלא ישתכח תלמודי מלבי". ויש לפרש לפ"ז גם מש"א דוד המלך: "נפשי בכפי תמיד ותורתך לא שכחתי" (תהלים קיט, קט), דנפש הוא התורה, שעיקר הנשמה עבור התורה (עיין בנפש החיים), ו"נפשי בכפי" היינו שהתורה בידו - כי "ותורתך לא שכחתי". ויש להבין למה הידים הם ביטוי לזכירת התורה.

ולדברינו מובן היטב, כי מבואר ששני ידיו של אדם הם כנגד שני הלוחות, ועשר אצבעותיו הם כנגד עשרת הדברות, וכן אמרו חז"ל (שהש"ר ה, א) "**ידי** גלילי זהב, אלו לוחות הברית", וכ"ה בתנחומא (עקב סי' ט). ובמדרש (במד"ר יג, טו) אמרו כעין זה "**כף** [מלשון יד] אחת, כנגד הלוחות שנכתבו **מיד** הקב"ה", וכיון שהידים הם כשני הלוחות, הרי מי שזוכר את התורה שנשתכחה ע"י שבירת הלוחות, מחזיר כביכול את התורה אל מקומה, ולכן נקרא שהתורה היא "**בידו**".

ומעתה יש להסביר גם מה שמצאנו שידי של אדם הם ביטוי לעמלות בתורה, וכן אמר רבי יהודה הנשיא בכתובות (קד.) "גלוי וידוע לפניך **שיגעתי בעשר אצבעותי בתורה**", ובמכילתא (פ' בשלח) אמרו במלחמת עמלק שהיתה ברפידים, "מפני שרפו **ידיהם** מן התורה", [ולכך נאמר שם גם "וידי משה כבדים" (שמות יז, יב)]. ובסוטה (ז:) אמרו עה"פ "**ידי** רב לו" (דברים לג, ז), דהוי ידע יהודה משקל ומטרח בשמעתא בהדי רבנן (מלשון מלחמתה של תורה, וערשי עה"ת). ולהנ"ל הענין מובן היטב, שהרי אמרו במדרש (תדב"א פכ"א): "באותה שעה [שנשתברו הלוחות] נגזרה גזירה על ישראל שילמדו תורה מתוך הצער ומתוך השעבוד ומתוך הטלטול ומתוך הטריוף ומתוך הדוחק ומתוך שאין להם מוזנות", הרי שעיקר עמלה של תורה נגזרה רק מכח שבירת הלוחות, וכיון שידי של אדם הם הלוחות, לכך עמלה של תורה מתבטאת דוקא בידיו של אדם.

והנה גם עיקר עבודת הפרנסה היא בידיים, וכמש"א חז"ל "מעשה ידיים", וכמו שנאמר "יגיע כפיך כי תאכל" (תהלים קכח, ב), ולכך העמל בתורה "בידיו" אינו צריך שוב לעמול לפרנסתו "בידיו", דהמקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול דרך ארץ, ומלאכתו נעשית ע"י אחרים. ויש לפרש בזה מה שכתוב "הקול קול יעקב והידיים ידי עשיו" (בראשית כז, כב), כי אם יעקב לומד תורה בקולו, אז מלאכתו - "מעשה הידיים" נעשית ע"י עשיו, כמו דכתיב "ורב יעבוד צעיר" (בראשית כה, כג), "ועמדו זרים ורעו צאנכם" (ישעיה סא, ה), שעשיו יעשה מלאכתו של יעקב.

וידועים דברי המהרש"א על מש"א חז"ל (ב"ב י:): "אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו", דקאי על הלימוד הבא מכתבת יד, שהוא עיקר הלימוד ושנעשה בו רושם. ולדברינו יש בזה עומק, שהרי הידים הם הלוחות, ובלוחות הראשונות היו כתובים כל החידושים ואפילו מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש, ועל ידי כן היו כל החידושים מפורסמים לכל ישראל, אבל אחר שבירת הלוחות שנמחקו מהלוחות כל החידושי תורה ונאסרו בכתיבה, בודאי שלא נמסר כל מה שחידשו התלמידים אל כל ישראל, ונמצא שלא התפרסמו אלה החידושים. אבל כעת שהותרה לנו כתיבת החידושים ופרסומם, הרי בידינו להחזיר לישראל ממה שנאבד להם בלוחות הראשונות, ואשרי חלקו למי שזכה לכך.

כתיבת דברי תורה

בש"ת מן השמים (סי' לב) לרבינו יעקב מבעלי התוס' [הביאו הברכ"י והשע"ת בסי' תקמה] כ' ששאל אם מותר לכתוב ד"ת בחוה"מ והשיבוהו מן השמים "אוהב ה' שערי ציון שערים המצויינים בהלכה שמחדשין חידוש בהלכה ומעמידין אותם על ביאור, אותם שערים נאבהים לפני המלך יותר מכל משכנות יעקב... ואם על אבידת כסף התיירה התורה בחול המועד מלאכה כ"ש וכ"ש שיש לחוש על אבידת המרגליות היקרות שהם **סכרות ומחשבות התורה היקרה שיש לכותבם שלא ישתכחו ויאבדו**, וכל הכותב אותם מקבל שכר עליהם.

ויל"ע אם הכתיבה היא לצורך הלומד שלא ישכח, או לצורך העולם שלא יאבדו הד"ת. וידועים דברי המהרש"א על הא דא"י בב"ב י: שהיו אומרים אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו. "יש לפרש כי עיקר הלימוד ושנעשה בו רושם הוא הלימוד הבא מכתבת יד אשר על כן נקראו הכתובים סופרים". ולפ"ז הכתיבה היא **חלק מעצם הלימוד**. ועי' בבן יהודע שם שהמחדש חידו"ת ואינו כותב אותם **כדי שישארו קיימים לעולם ולדורות אחרים**, ה"ז מאבד הונה של תורה. ופי' בזה מ"ש "ותלמודו בידו", שכבר כתבו בידו ונשארו למשמרת.

ובמטה משה (שער ד') מבואר דהוא כדי לזכור - "והעיקר הלימוד המקויים ביד כל אדם, הוא כשכותב דבריו **שמתוך כך זוכרים**, ורמז לדבר כי תשמרם בבטן ר"ת "כתב". וכ"כ הפמ"ג בס' נטריקן [והוא חיבור מיוחד במעלת הכתיבה ועניני לשה"ק] שצריך זהירות יתירה לרשום כל מה שיעלה בזכרון לבו הטהור, והמתעצל ודאי יבא לשכוח דבר יקר והון רב. ועי' בהקדמת הבנין שלמה דכל מי שחננו ה' לחדש חידו"ת מחוייב לכותבם שלא ישכחם, כי זה חלקו הניתן לו מסיני. ועי' מ"ש הריטב"א לגבי כתיבת חידו"ת בחוה"מ (במ"ק יח): - ועוד התייר לי רבותי לכתוב שיטת (חידושי) [קידושין] שלי שהיית לומד וכי"ב **שלא אשכח**.

אך עי' כת"ס (וי"ד קו ד"ה ומ"ש) שכ' דהכתיבה גורמת שכחה בטבע, והוא טעם הדין דדברים שבע"פ אי אתה רשאי לכותבם. ויל"ע לפ"ז באופן שדאי יאבדו מהעולם אם לא יכתבם, דלכא"ו מודה. ובהקדמת השאילת שלום (וילנא תרס"ד) כתב "**כל המחפש דבר ואינו כותבו על ספר, דומה לבונה בית ומוסרו לשריפת אפר**".

ברכות התורה על כתיבה

פסק השו"ע סי' מז ס"ג [עפ"י האבודרהם] דהכותב בד"ת אע"פ שאינו קורא צריך לברך. והקשו הנו"כ דהרי כתיבה היא רק כהרהור, ובהרהור פסק השו"ע בסמוך (ס"ד) דאינו צריך לברך. וכתבו הפוס' בזה ה' טעמים, הא' דדרך הכותב להוציא תיבות מפיו בשעת הכתיבה, הובא במ"ב בשם תר"י וח"א, וכ"כ הברכ"י בסי' תפט. ועי' ט"ז (סק"ב) דבשביל זה אין לברך כיון שאינו ודאי ודבריו רבינו יונה נאמרו על ענין אחר.

הב' דעת החו"י (קצד) דכתיבה כדיבור [לענין נדר ושבועה] וראייתו מהכא דכותב ד"ת צריך לברך "דכתיבת המלות הוי כאילו דברם". וצ"ע לזה רעק"א בשו"ע. ועי' שב יעקב מה שהשיג עליו. ועי' חת"ס יו"ד רכז.

בש"ת שב יעקב (מט) ביאר דתליא בטעם דאין מברכים על הרהור משום דהמ"ע דת"ל ילפי' מושגנתם לבניך, ובהרהור לא שייך ללמד לבניו, ולכן אין מברכים על הרהור, משא"כ בכתיבה ידכול ללמד לאחרים ע"י כתיבה, ולכן מברכים על כתיבה [וה"ז בש"ת רעק"א סי' כט לענין ספיה"ע בכתיבה, וצ"ע גם בהגהות השו"ע]. ומבואר דגדר מצות ת"ת תלויה בגדרי המעשה דשייך בו לימוד לאחרים, ולכן כתיבה היא צורה של קיום המ"ע.

הלבוש כ' דהוא מכיון שעושה מעשה כתיבה, וכ"כ הפמ"ג [והובא במ"ב]. וצ"ב בטעם זה דהא סו"ס הד"ת מתקיימים בהרהור, ומה לי דיש כאן מעשה כתיבה. וחזינו בזה דמעשה כתיבת ד"ת הוא אופן של ת"ת, דכשם שיש ת"ת כדיבור ויש בהרהור, יש גם ת"ת בכתיבה שהוא אמנם אינו כדיבור אך הוא יתר מהרהור [כיון שיש בו מעשה].

ויתכן להוסיף עפ"י דקדוק דברי האבודרהם ולשון השו"ע דקאי כותב בד"ת, כלומר שאין הכתיבה מתייחסת לעצם הד"ת שמקיים ת"ת ע"י כתיבה, אלא יש כאן אופן שכותב בתוך הד"ת דהיינו שהכתיבה היא צורה של **עסק התורה מיוחד אשר מוסיף בעצם הלימוד**, והוא מצד הבירור המיוחד שיש לכתובה, שאינו מצוי בהרהור לבד [ויתכן שגם לא בדיבור]. ונמצא א"כ דבאמת המעתיק ד"ת בעלמא אינו מתחייב בברכה [כמש"ל להדיא המג"א] אלא דוקא באופן שמתבררים הדברים בתוך לימודו, והוא אופן מיוחד של עסק התורה אשר ראוי לברך עליו מצד עצמו, [וזו מעלה בעצם כתיבת חידו"ת].

ובערוה"ש (מז, כ') דכתיבה שאני שהרי זהו עיקר קיום התורה, ולא מבעיא תורה שבכתב אלא אפי' תורה שבע"פ אחר שהתייר לכותבה, **הוי כמלמד תורה לרבים, שהרי עיקר קיום התורה היא ע"י כתיבה**, ואלמלא כתיבה כבר נשתכחה תורה מישראל".

פרסום ד"ת ללמוד וללמד

בכלל מצות ת"ת איכא מ"ע ללמדה לאחרים שנא' ושנתם לבניך, [וכמ"ש הרמב"ם הל' ת"ת פ"א ה"ב ובשו"ע יו"ד רמה, ג]. וכ' בשו"ת שב יעקב סי' מט [ציינו רעק"א בשו"ע] דמקיים מצוה זו גם בכתיבה, ע"י לעיל דמוכיח מהל' ברכה"ת דמברך על כתיבה משום גדר המצוה הוא עפ"י "ושנתם לבניך" ואפשר ללמד ע"י כתיבה. וכ"כ החמדת שלמה בהקדמתו. [אמנם נס' האחרונים אם החיוב גם כשאין תלמיד בא לדרוש מפיו, ואכ"מ, אך עכ"פ קיום מ"ע יש בזה.]

איתא בסנהדרין צט. תניא היה רבי מאיר אומר הלומד תורה ואינו מלמדה, זה הוא דבר ה' בזה. וכ' הריעב"ץ בהגהותיו ע"ז וז"ל והכותב ומבאר אותה למען המשכילים יבינו והתלמידים יעמדו על האמת ויוסיפו לקח טוב, **אין לימוד גדול מזה ואין כבוד לתורה גדול**

ממנו. אך ע"י מהרש"א שם דמלמדה לאחרים הוא דוקא בדבור, דכשנכתב יתכן שלא יבין כל צרכו, וע"י חת"ס (יו"ד רכז ד"ה ואחר) דלענין ביאור דבריו ודאי שדבור עדיף, ודברים היוצאים מהלב נכנסים ללב חברו. [ויל"ע לפ"ז באופן שמוכן יותר ע"י הכתב, וכמ"ש הפמ"ג בס' נטריקון (קו ב') שיש אנשים שהדיבור מבלבל כוונתם ומחשבתם, אבל כשמעייין בספר מבין ביותר.]

[ובכ"מ הובאו דברי היעב"ץ שכ' במגדל עוז בזה"ל אם **כותב חידו"ת ומוסר לרבים אין קץ לשכרו, ואין הרבצת תורה גדולה מזה**, וזכות הרבים תלוי בו.] וע"י פלא יועץ (ע' כתיבה) שכ' "וע"י הכתיבה מתגלה הדבר והרי הוא כאילו דורשו בתוך רבבות אלפי ישראל". ומקורו בהקדמת הרמב"ם למורה נבוכים "ואלו יבאר איש כל הענינים ההם על ספר, נמצא דורש אותם ברבים לאלפים בבני אדם".

חובת פרסום חידושים

כ' רבינו אפרים בפר' כי תשא עה"פ ארבעים יום כ' וז"ל תתק"ס שעות ג' תלים תלים כי מסר לו הקב"ה באותן מ' יום כל קוץ שבתורה תלי תלים של טעמים, ואין אדם יכול לחדש דבר על התורה אם לא נמסר הכל למשה, ולא ניתנו ליכתב כדי לגדל עטרה לכל צדיק וצדיק שבדור שמגלין לו מן השמים רזי תורה ונכתבים ונקראים על שמו וכולם רועה אחד אמרן. וכן כתב ה"ר אליעזר מגרמיישא זלה"ה שכל מי שמגלין לו רזי תורה מן השמים ואינו כותבן עתיד ליתן עליו את הדין.

וריה"ח בס' חסידים (תק"ל) כ' וכל מי שגילה לו הקב"ה דבר ואינו כותבו ויכול לכתוב, הרי זה גוזל מי שגילה לו, כי לא גילה לו אלא לכתוב, דכתיב סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם וגו' וכתוב יפוצו מעיינותיך חוצה וגו'. וזה שכתוב יביא במשפט על כל נעלם וגו'.

ובגדר חידושי אמת, כבר כ' הקצוה"ח בהקדמתו דכל שהוא אמת לפי הכרעת שכל אנושי חשיב חידוש של אמת אף אם אינו לאמתה של תורה לפי השגת העליונים. וע"ש.

ובהקדמה לס' שפתי כהן (לתלמיד האריז"ל) כ' שמי שאינו כותב מה שנתחדש לו "נראה לי שהוא נענש כמו הנביא **שכובש נבואתו**...". ושם בפר' דברים כ' עה"פ באר את התורה הזאת לאמר, "לאמר לישראל שכל מי שיכול לעשות ביאור על התורה יעשה, שכולם קיבלו מסיני... א"כ אם יעשה ביאור עה"ת **אינו שלו** אלא כפי מה שקבלה נשמתו...".

וכענין זה פי' החיד"א בחסדי אבות את המשנה (פ"ג מ"ח) כל השוכח דבר ממשנתו כאילו מתחייב בנפשו, דכיון שכ"א קיבל את חלקו מסיני, והחידוש שקבלה שמתו אין אחר יכול לחדשו, [כדאי בצוואת ר"א הגדול "ואין אדם יכול לכתוב בתחומי של חברו, ואין אדם יכול לחדש דבר בתורה שחייבו מוזמן לחדשו, כי הכל מוכן לפנינו מיום שהתורה נבראת."] וע"ז נא' דהשוכח ממשנתו שלו, דהיינו חלקו, ה"ז מתחייב בנפשו.

ע"י משיב דבר ח"א כד בענין אדם גדול שציוה קודם פטירתו שלא ידפיסו חידושו, דאין לשמוע לו דאע"פ דהתורה היא שלו ויכול להוריש זכות חידושו למי שירצה, אבל אין לו רשות לאבדם שהרי מצווה הוא ללמוד וללמד לאחרים ולא לכבשם לעצמו. וכמו תרומה שיכול לתת לכל כהן שירצה אבל אין לו רשות לאבדה, "וה"נ קדושת התורה דאע"ג דנקראת על שמו של המחדש... אבל דוקא שלא ילכו לאיבוד ולא יהיה בטל חלק הקדושה שבהם, ואם רוצה שיאבדו לגמרי אין לו רשות, שהוא נגד דעת התורה ללמד לאחרים."

הדפסה והפצת חידו"ת

בכל הנ"ל דאיירי הראשונים הוא רק בענין הכתיבה וחובתה, אבל לא נזכר אם מחוייב להפיץ כתביו. ובהקדמת בני החת"ס לתשו' יו"ד הביאו דלא עלה ברוחו להדפיס את חיבוריו כמ"ש במכתב "לא ידעתי החיוב להדפיס ולפזר דברי לרבים, כל עוד שיחייני ה' ויתן לי כח הריני מוכן ללמוד עם כל הבא לשמוע... והנני כותב על ספר ובדיו כל מה שיחנני ה"ת הן בהלכה הן באגדה והמה מונחים הפקר כל מי שרוצה להעתיקם יבא ויעתיקם, וכן עשו קדמונינו קודם הדפוס, יותר אינני מחוייב". ולכא"ו פשיטא דהוא כנ"ל שמקיים לימוד לאחרים בתלמידים היושבים לפניו, אבל בלא זה אמנם אין חיוב להפיץ מצד גילוי החידושים שכ' הרוקח וריה"ח, אבל איכא למ"ע ללמד לאחרים, [וע"ש בהקדמה בפתוחי חותם שהאריך בחובה העצומה ללמד לרבים].

אבל הבן איש חי בהקדמתו כ' דחייב אדם להדפיס ספריו, וע"י בהקדמת הדברות משה לב"ק שהשיג על ד' החת"ס דודאי יש בזה מצוה גדולה דללמד, והמדפיס הוא בכלל גלי מסכתא ששבחו חז"ל בעירובין נג שעי"ז מתקיימת התורה בידו. ואף מי דגלי מסכתא בשיעורים לתלמידים ובתשובות לשואלים, מ"מ בהדפסה יתרבו גם אלו שאינם יכולים לבוא ולשמוע בע"פ, וגם הוא קיים לעולם. וע"י בהקדמת הנוב"י במעלת ההדפסה לזכרון עולם. וע"י שם הגדולים (מערי' גדולים נ' מז) בשיטות הקדמונים דיש שהדפיסו ויש שנהירו מזה ואבדו דבריהם.

ובהקדמה לאבי עזרי (קמא ס' הפלאה) כ' "ומצוים אנו ללמוד ומחוייבים ללמד לאחרים, ובדאי כל המרבה בזה ה"ז משובח, ואם ע"י ספרים יתרבו התלמידים ויפוצו מעיינותיו חוצה, ודאי ודאי **החובה להרבות** בעשיית ספרים..." וע"י בדרשות הנוב"י (אהבת ציון דרוש ט', לבן הנוב"י בשמו) שגרמז בפס' "זה ספר תולדות אדם" שע"י ספר אשר חיבר מתקיים בו לדורי דורות תולדות אדם.

מצות כתיבת ס"ת בהדפסת חידו"ת

כתבו האחרונים דלשי' הרא"ש שבזה"ז עיקר קיום מצות כתיבת ס"ת היא בשאר ספרים שלומדים בהם, יוצאים בקניית ספר מודפס וא"צ לכתוב בעצמו, והדע"ק (ער, ז) תמה מ"ט חלוק מכתבת ס"ת. וע"י אג"מ (או"ח ח"ד לט) שביאר דהוא מפני דלא שייך שאדם יכתוב את כל הספרים שצריך ללמוד בהם.

אך ד' הנפש חיה (יו"ד סי' עה) דכשקונה ספר מודפס אין מקיים המצוה דהוא כקונה ס"ת מהשוק (שכ' הרמ"א בסי' ע"ר דלא יצא). וכ' דמי שלומד בספרים ומגיה אותם שפיר מקיים, כס"ת שאם הגיה בה אות אחת כאילו כתבה. ומכ"ש מי שמוסיף ומחדש בהם לא גרע מהגהת אות אחת. ומכ"ש מי שזוכה להדפיס חידושו שלמד עפ"י הספרים שנדפסו כבר, "אפשר דבזה מקיים ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ולמדה את בני ישראל" וע"י בהקדמתו שכ' דיתכן דע"י יוצא יד"ח בכלל הספרים שקנה מתחילה ללמוד.

וכ"כ הלב שומע [בקונ' דפיסה מחיים שבראש הספר] דלשי' הרא"ש כ"ש שבחיבור ספר חדש מתקיימת המצוה.

הדפסת תורה שבע"פ

שי' החת"ס בתשו' או"ח רח שאם חיבור הספר אינו לשמה בלבד, ה"ז עובר על איסור דאורייתא של דברים שבע"פ אי אתה רשאי לכותבם, ולא הותר אלא משום עת לעשות לה', ואם אינו עושה לה' הרי איסורו במקומו עומד. ז"א דההיתר לכתוב משום עת לעשות הוא בתנאי שעושה לה' ובחתן סופר הביא ראיה לדבריו מרש"י תמורה יד: (ד"ה עת) שכ' כשעושיין הדבר לשם קדושת השם ראוי להפר תורתך.

ומכל הראשונים והאחרונים הנ"ל דאיכא חיוב לכתוב והוא חלק מת"ת כמש"נ, חזינן דאינו **היתר** אלא **מצוה**, וממילא דגם כשעושה שלא לשמה הרי מקיים המצוה.

ואמנם החת"ס לשי' באו"ח סי' סח דהיא דרשא דאורייתא. אך ע"י יראים סו"ס קכח שהיא אסמכתא בעלמא, וע"י מחב"ד וברכ"י מט. ובארעא דרבנן הסתפק בזה.

בשו"ת אפרקסתא דעניא (ב) הק' על החת"ס דא"כ אמאי לא הביאו כן הרמב"ם והשו"ע להל' שאי אתה רשאי לכותבם, וע"כ דהוא כדיון ת"ת שמתוך שלא לשמה בא לשמה. ויל"ע אם גם הפצת הספר הותרה שלא לשמה.

ובהקדמת מוע"ז הק' על החת"ס דכיון דבכלל האיסור דדברים שבע"פ הוא גם שלא ללמוד מתוך הכתב, א"כ גם לימוד שלא לשמה ייאסר ללמוד מתוך ספרים.

יש שהקפידו להדפיס ספריהם בכתב רש"י, עפ"י מ"ש בתשו' הרמ"א סי' לד דהאיסור לכתוב דברים שבע"פ הוא רק בכתב אשורי (ה"ד במג"א שלד, ז), [אבל בדפוס שלנו הוא ככתב אשורי כיון שלא נשתנה גוף הכתב, אלא רק התגין] וע"י משנה הלכות ח"ז סי' קפג.

בענין הקדמת ברכת אשר יצר לציצית

מי יתייבב לפני מלכי רבנן במה שנכתב בטוטו"ד מפליא, אך לדינא כבר כ' רש"ל שבמג"א (קסהג) מבואר דברכת אשר יצר קודמת כיון שתדירה והיינו אף אם נתחייב קודם בברכה האחרת, וטעמא דמ"מ השתא שתי הברכות הן חיוב לפניו. וכן מבואר בסוגיא רפ"ח דברכות (נא:): דל"ה עדיף להקדים הברכה התדירה. ולדון דברכה על הציצית דאורייתא מקרי מקודש כלפי אשר יצר, וע"ד שכ' הנוב"י (לט), קשה מההיא סוגיא דלא הקדימו ב"ה קידוש היום לברכת היין, וכבר נדחק הצ"ח שם לשיטתו.

י. פישר

במה שהקשה על מ"ש בשו"ת רש"ל שאשר יצר קודם לברכה אחרונה מזבחים צא. דשלמים שאין תדירותם חובה לא חשיבי תדיר לגבי חטאת וה"נ אשר יצר. לענ"ד י"ל דאין כוונת הגמ' שצריך שתהא תדירותו מחוייבת ע"י חיובי התורה, אלא שתהא מוכרחת להיות. וא"כ אדרבה דאשר יצר תדירותה מוכרחת יותר מצד הטבע, משא"כ ברכה אחרונה, דאפשר לאכול דברים אחרים. ומה"ט גם תקדים אשר יצר לברכת הציצית, דאין מחוייבים ללבוש בגד ד' כנפות, וגם שכשלוש וישן בו א"צ לברך בבקר כמ"ש המ"ב (ח,מב) נמצא שאין תדירותה מוכרחת כמו אשר יצר.

אך כמדומה ש"א דכיון שעל כל רגע שלבוש ציצית צריך ברכה, ומה שבירך בתחילה עולה על כל הזמן שלבוש, א"כ יש להחשיב ברכה זו כמצויה בכל רגע שלבוש, וחשיב מצוי הרבה ותדיר כלפי אשר יצר, וכדאי בגמ' שסדמילה לגבי פסח כתדיר דמיא מה"ט.

ושמעתי שהכריע אחד מפוסקי זמננו להקדים אשר יצר לברכת הציצית, דלא אמרינן בזה עובר לעשייתו, ע"פ חידוש שברכת הציצית חוזרת גם על מה שכבר לבש, מדונהגים לברך על ט"ג ולפטור ט"ק (מ"ב ח,כד), ואף שחסרה ברכה על הזמן שהיה לבוש בט"ק עד שהתעטף בט"ג, אלא חזינן דעולה הברכה גם למפרע. ולכן ליכא כאן סברא להקדים מצד עובר לעשייתו את ברכת הציצית לאשר יצר.

יצחק ליסיצין

בענין אם יש מצוה בבגד הציצית

הרב הכותב שליט"א הביא ז' ראיות דהבגד בכלל המצוה, ולע"ד יש לדון ברובן כדלהלן:

א. מדברי הר"ן דהאשה מקיימת פו"ר כיון שמסייעת לבעל לקיים מצותו, אין ראייה כלל, דהרי בזה פשיטא דבית אינו חלק ממצות מזוזה [ובז"ג דנתייגעו המחלקים לחלק בין מזוזה לציצית], הרי דלא כל מה דמסייע לקיום המצוה נחשב חלק ממנה. וע"כ דדברי הר"ן לא נא' שהאשה היא חלק מהמצוה, אלא שהיא ג"כ מקיימת מצוה, וד"ז שייך רק בגברא ולא בחפצא.

ב. מדברי רש"י בב"ק דקא' טלית נאה, מהתם איכא להוכיח להיפך דהרי קא' טלית נאה, ציצית נאה, ואם הבגד חלק מהמצוה, ל"ל להזכיר פעמיים הידור באותה מצוה. אלא משמע דההידור במצות ציצית הוא בציצית נאה, ואשמועינן רש"י דמלבד זה יש הידור גם בהכשר מצוה. [ואף ד"ל גם איפכא אך מ"מ ליכא ראייה מינה]. ועי' דבר אברהם (ח"ב כה ג) שהובא בשער הציון דמ"ש רש"י הידור בטלית הוא כשיראין דס"ת.

ג. מהדין דאסור לעשות תשמיש מגונה בבגד הציצית, אין הכרח, דגם אם אינו חלק מהמצוה ייחס מצד היותו תשמיש מצוה.

ד. מלבישת הבגד מעל בגדיו ג"כ יש לדחות דהא ודאי דזכירת המצות באה מהסתכלות בציציות לכל השיטות בראשונים בין אם הוא מצד הקשרים או התכלת וכו', וע"כ דראיית הבגד היא מצד דע"ז נזכר בציציות ולא מצד עצמו.

ה. גם מנוסח הברכה שתקנו להתעטף אין ראייה דהרי ודאי דזהו מעשה המצוה, דהתורה חייבה ציצית בבגד [אף אם אינו חלק מהמצוה], ולעולם הברכה היא על מעשה המצוה ולא על החפצא דמצוה.

הראיה האחרונה מהכלי יקר, ראייה נפלאה היא, ויש להוסיף דמחמת זכות זו גופא דשמלה, זכו שגם הבגד ייחשב חלק מהמצוה, שהרי בעצם מצות ציצית זכו בזכות שרוך נעל, וע"כ דנתווספה כאן מצוה. ז"א דבלא זה רק הציציות היו החפצא דמצוה, וע"י לקיחת השמלה זכו דגם הבגד מצוה.

ב. ש. ה.

בענין תכלת בציצית

הנה במה שנכתב בענין תכלת בגליון פ"ר קרח, יפה שקו"ט בזה, ולא אכנס בפרטי הענין בזה. אלא שראיתי מעשה ונזכרתי עוד מעשה של הלכה בהגרש"ז אויערבאך זצ"ל (מובא בהליכות שלמה הלכות פסח בעניני ספה"ע), ששאל בחור בר מצוה על דרשתו, והציע הבחור לפניו מו"מ בענין קטן שנתגדל באמצע הספירה, והפטיר הגרש"ז שיהא הפלפול בזה, אמנם צריכים לסיים שהמנהג המקובל הוא שכן מברכים. ובאשר לענין תכלת, לא אקבע במסמרות שיש בזה מנהג, אלא שלכל הפחות נראה שצריך "לאסוקי שמעתא" שלענין מעשה יש לשאול לרב מובהק כיצד להכריע. (ולא להסיק סתם שלפמ"ש צריך לקיים תכלת).

ובענין הזהירות הנצרכת בבדיקת ראיות (שמרבים להביא בזה), הא לך דברי הגרמ"נ כהניו זצ"ל (מגדולי ירושלים בזמן הגר"ש סלנט זצ"ל, בהקדמה לספר נתיבות השלום): "...שידוע כי טבע כל אדם שיטה את השכל אחר הרצון, וברצותו יעשה את המישור לעקוב... ויביא חבילות ראיות... ולזאת כל מי שיש לו איזה פניה בדבר [א"ה, ובנ"ד אפ"ל רצון לחדש או התלהבות לקרב הגאולה], אף ששכלו יאמר לו כי יש, אינו בטוח שאוחז בדרך האמת, כי הרצון יטנו. ואינו נכון לבו בדבר עד שחבירו יעיד עליו כי כן הוא, וכמאמר התנא (אבות פ"ב מ"א) איזוהי דרך ישרה שיבור לו האדם וכו' [ותפארת לו מן האדם] וד"ל... ואינו נכון לבו בטוח אם יאחז דרך האמת, עד שיהיו בעיניו ב' הצדדים בשוה אם להימין או להשמאל" (ואין כאן המקום להעיר על מה שנראה נטיה אצל קצת אברכים לחשוב שאחר שעמדו עד דעתם בלימוד הסוגיות שיוכלו להכריע למעשה מבלי ששימשו ת"ח בדרכי ההוראה).

ובתור משקל נגד אציג את דבריו המצמצמים של הערוך השלחן (או"ח סי' ט' סעיף ב'): "ובעונותינו מזמן שנתפזרנו אין לנו תכלת ואין אנו יודעים מזה כלל... ומ"מ אנחנו מקיימים המצוה כתקונה... ודע שזה שנים ספורות שאחד התפאר שמצא החלזון ועשה ממנו תכלת והמשיך אחריו איזה אנשים אך לא היה לו שומע מגדולי הדור ומכלל ישראל ונתבטל הדבר עד כי יבא גואל צדק בב"א".

(ובמ"ש שלא היה לו שומע מגדולי הדור, נראה שיש ראייה נפלאה ליסוד זה שזקני הדור צריכים לקבל הדבר, ממשה רבינו שנשלח ע"י הקב"ה בכבודו ובעצמו לגאול את ישראל, ובכל זאת נצטוה בראשית דרכו: "לך ואספת את זקני ישראל" (שמות ג, טז), ולא לך אל העם, ודוק).

והרוצה לעמוד על שני הצדדים של הנושא, יוכל לעיין בפסקי תשובות ח"א סי' ה' הערה 2 ובמה שצוין שם.

פ. ג.

בענין שותפות בציצית

בשותפות אשה בציצית, מה שהק' על המ"ב שאין לברך, והלא האשה עצמה יכולה לברך, כיון שמברכות על מ"ע שהזמן גרמא. נ"ל דלטעם דנשים מברכות משום דמושכות על עצמן החיוב, א"כ הכא שהאיש לובש, אין כאן התחייבות של האשה, וה"ז כשותפות עכו"ם ופטור.

ומש"כ עוד שם בד' הרמ"א שלא לברך על הציצית אחרי מעריב כיון שעשאו לילה, וק' הרי עדיין אור וזוהא תליא. ונ"ל דבמ"ב שם כ' משום שנראה כסובר דלילה זמן ציצית, ולפי"ז אף שעדיין אור מ"מ נראה לעלמא כמברך בלילה.

א. פ.

במ"ש בשותפות איש ואשה בציצית שתמה על המ"ב (יד סקי"ז) שאין לברך, והא לדידן נשים מברכות על מ"ע שהז"ג. יש להעיר דאף למש"כ הרמ"א בסי' יז דנשים מברכות כשי"ר ר"ת וסיעתיה, מ"מ לא קבלו לסמוך על שיטתו דר"ת לענין האנשים, וכמ"ש הרמ"א בסי' תקפ"ט ס"ו שהאיש לא יברך בשביל האשה בכה"ג. ועל כן שפיר כ' המ"ב שלא יברך על טלית של איש ואשה.

י. פישר

**המערכת אינה מתייחסת לתגובות ללא שם או טל'.
[בפרסום התגובה אפשר להשתמש בר"ת, לפי בקשת
הכותב.]**

נושאי גליונות "עומקא דפרשה", שנה א' תשס"ה - תשס"ט

א' חוקת	טומאת מת	י"ז לך לך	הכנסת אורחים	י"ז לך לך	ל"ג תרומה	קריאת מגילה
ב' בלק	עין הרע	י"ח וירא	חינוך הבנים	י"ח וירא	ל"ד תצוה	משלוח מנות
ג' פנחס	מוסף שבת	י"ט חיי שרה	תפילת מנחה	י"ט חיי שרה	ל"ה כי תשא	קימה לפני הכם
ד' מטות	תנאים	כ' תולדות	שקר לתועלת	כ' תולדות	ל"ו ויקהל	הבערה בשבת
ה' מסעי	גבולות א"י	כ"א ויצא	נדרי מצוה	כ"א ויצא	ל"ז ויקרא	ליל הסדר
ו' דברים	כה בי"ד	כ"ב וישלח	התחברות לרשע	כ"ב וישלח	ל"ח צו	אמירת קרבנות
ז' ואתחנן	בל תוסיף	כ"ג וישב	יהרג ואל יעבר	כ"ג וישב	ל"ט שמיני	סמיכה בקרבן
ח' עקב	מזווה	כ"ד מקץ	הלל והודאה בחנוכה	כ"ד מקץ	מ' תזריע	מילה
ט' ראה	מחיקת בשם	כ"ה ויגש	עגלה ערופה	כ"ה ויגש	מ"א קדושים	לפני עור
י' שופטים	בל תשחית	כ"ו ויחי	מצוה לקיים דברי המת	כ"ו ויחי	מ"ב אמור	ספירת העומר
י"א כי תצא	מעקה	כ"ז שמות	מרים יד על חברו	כ"ז שמות	מ"ג בהר	לא תרדה בפרך
י"ב כי תבא	והלכת בדרכיו	כ"ח וארא	כשפים	כ"ח וארא	מ"ד במדבר	שבט לוי
י"ג נצבים	תשובה	כ"ט בא	קידוש החודש	כ"ט בא	מ"ה נשא	תלמוד תורה
י"ד וילך	וידוי וכפרת יוה"כ	ל' בשלח	לחם משנה	ל' בשלח	מ"ו בהעלתך	עוסק במצוה
ט"ו בראשית	ויכולו	ל"א יתרו	כיבוד אב ואם	ל"א יתרו	מ"ז שלח	ציצית
ט"ז נח	בני נח	ל"ב משפטים	איסור להזיק	ל"ב משפטים	מ"ח קרח	פדיון הבן

בשורה טובה

לקראת הכנסת גליונות "עומקא דפרשה" למאגר הממוחשב של "אוצר החכמה" קיימת אפשרות לשנות ואף להוסיף חידו"ת בנושאים הנ"ל [מגליון ט"ז והלאה] לפרטים, נא לפנות לטל' -050 4122753

נושאי הפרשיות הקרובות

בלק - ק"ש שעל המטה
פנחס - ראש חודש
מטות - טבילת כלים

ד"ת להג"ל [יתקבלו רק עד 700 מילים] אפשר להניח [בצירוף שם מלא וטל'] בתיבת עומקא דפרשה בפתח אוצה"ס בית יוסף רח' שדי חמד או לשלוח בדוא"ל הנ"ל. אין המערכת אחראית להחזיר כתבים או דיסקים.

הערות והארות לחידו"ת שבגליון ניתן לשלוח לדוא"ל: gal200@neto.bezeqint.net או בתיבת "עומקא דפרשה". המערכת מתיחסת לתגובות רק תחת שם מלא. (בפרסום התגובה אפשר להשתמש בר"ת).

גליון זה יוצא לע"נ

הרב **יעקב חיים** ב"ר יוסף הלר זצ"ל

גלב"ע ח' בתמוז

גליון זה יוצא לע"נ

הרב **מרדכי** ב"ר נפתלי **שיקוביץקי** זצ"ל

גלב"ע ד' בתמוז תשנ"ח

הרחבת הגליון נתרם לע"נ

מרת **חיה** ב"ר **חיים** ז"ל

גלב"ע ו' בתמוז

לקביעת חברותא
9141217
24 שעות ביממה

דרושים לחברותא

נושא	זמן	מקום הלימוד
גמרא עיון	7:00-8:00	ברכפלד (גמיש)
גמרא מפעל הש"ס	6:45-7:45	ברכפלד
דף יומי	9:00-12:00	גמיש
דף יומי	12:00-13:00	חניכי הישיבות אוה"ח 25
משניות/עיוני	9:00-1:00	ברכפלד
קידושין עיון	9:00-1:00	אזור הגבעה הדרומית
עיון	7:00-8:00	חניכי הישיבות נתי"מ 77
עיון	7:00-8:00	ברכפלד
איסור והיתר	9:00-1:00	חניכי הישיבות אוה"ח
זבחים	9:00-1:00	שיח יצחק
אפשרות להצטרפות לכולל		
גמרא בקיאות	9:00-1:00	ברכפלד או ק"ס
הלכות נדה	9:00-1:00	חניכי הישיבות אוה"ח
גמרא	4:00-7:00	זכרון משה
דף יומי	4:00-7:00	ברכפלד
בקיאות	4:00-7:00	חברון שד"ח
דף יומי	4:00-7:00	אזור זכרון משה
נדה	4:00-7:00	אוהל מנחם
בקיאות	2:30-3:45	חניכי הישיבות אוה"ח
מ"ב ס' ל"ב ה' סת"ם	3:00-4:00	בית תפילה
ה' שבת	4:00-7:00	אזור היכל יצחק
גמ'	4:00-7:00	שיח יצחק
בק'	5:00-7:00	אזור היכל יצחק
גמרא - כעמ' ליום	8:30-10:00	אזור ביה"כ המרכזי
עמ' ליום	9:00-1:00	אזור היכל יצחק
דף יומי	8:30-10:00	ר' עקיבא ברכפלד
דף יומי	9:00-10:30	אזור המרכזי
עדיף אלו מציאות	10:00-11:00	אזור קמ"ח
2 דף לחודש	9:00-10:30	אור יחזקאל
גמ'	9:00-11:00	בית יצחק
קנין ש"ס	9:00-10:00	פתוח
דף או עמוד יומי	8:00-10:00	ברכפלד
הלכה הספק	9:00-10:30	מאור חיים
סוכה	9:00-11:00	פתוח
גמ'	9:00-10:30	יהודה הנשיא
גמ'	9:00-10:30	נרות זכריה